

ЛИЧЕН ЛЕКСИКОН НА ПОЛСКАТА ЛИТЕРАТУРА

~ Б ~

**БАРДИЙЕВСКА ЛИЛЯНА
(BARDIJEWSKA LILIANA)**

Лиляна Бардийевска е родена на 15 май 1955 г. във Варшава.

Тя е израсла в писателско семейство. Баща ѝ, Хенрик Бардийевски, е известен прозаик и драматург, автор на разкази и едноактни сатирични пиеси в иронично-абсурдистки стил. Майка ѝ също е писателка и преводачка. Лиляна е завършила славянска филология, специалност българистика (1978 г.). Посещавала е много пъти нашата страна и активно популяризира българската литература в Полша. Освен като преводач тя се утвърди и като талантлив автор на произведения за деца. До 1988 г. е работила в издателство ПИВ. Сега е главен редактор на частното издателство „Езоп“.

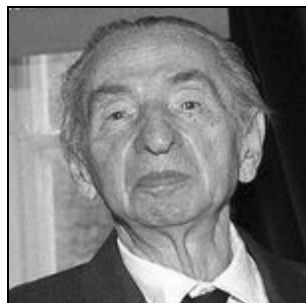
Творческите изяви на Бардийевска са разнообразни: проза, пиеси за куклен и драматичен театър, радиопиеси, рецензии, преводи от български и английски. Тя е член на Съюза на полските писатели от 1983 г. Сред най-сполучливите ѝ творби, получили награди, са *Зеленият пътешественик* (*Zielony wędrowiec*, обявена за най-добра книга за деца, издадена през 2001 г.), *Братството на Сребърната лъжичка* (*Bractwo Srebrnej Łyżeczki*, 2004), *Мое – не мое* (*Moje – nie moje*, 2004), *Пет минути* (*Pięć minut*, пиеса, преведена на немски език) и още много пиеси за деца, които се играят в полските драматични и куклени театри. Творбите на Лиляна Бардийевска са изпълнени с хумор и в тях деликатно са втъкани дидактични мотиви.

Превела е три книги на Йордан Радичков, сред които *Ние, врабчетата*, пиеси на Стефан Цанев (*Последната нощ на Сократ* и *Другата мърт на Жана д'Арк*), три пиеси на Станислав Стратиев, два романа на Александър Томов, както и пиеси на Маргарит Минков, Никола Русев, Рада Москова (*Момче и вятър*), Леда Милева и др. Както се вижда, интересът на Бардийевска към съвременната българска литература е траен, а преводаческият ѝ избор е много верен. Рецензии както за полски, така и за български автори тя публикува в едни от най-реномираните издания („Диалог“, „Литература на Швече“, „Театр Лалек“, „Газета Виборча“ и др.).

БАРТЕЛСКИ ЛЕСЛАВ (BARTELSKI LESLAW)

Роден на 8 септември 1920 г. във Варшава. Починал на 27 март 2006 г.

Познавахме се лично. Той изпитваше силна симпатия към България, често посещаваше нашата страна. Когато бях редактор в издателство „Христо Г. Данов“, издадохме неговия роман *Диалог със сянката* (*Dialog z cieniem*, 1968). Срещали сме се и по време на международните писателски срещи в София през седемдесетте години. Беше приказлив, говореше разпалено, вълнуваше се от обществената позиция на писателя в съвременния свят. Любимата му тема обаче беше съдбата на младите поети от неговото поколение, пожелвало живота си в антихитлеристката съпротива (Кшищоф Бачински, Тадеуш Гайци, Тадеуш Боровски и др.) Бартелски не можеше да забрави своите връстници от онова време. Разказваше и пишеше за тях.

Извяваше се като белетрист, публицист, литературен критик, мемоарист. На млади години беше писал стихове. Началото на неговата биография много прилича на биографиите на повечето млади полски интелектуалци, които с излизането си от гимназията влизат направо в тайните университети и в бойните редици на патриотите. Тяхната младост е военна младост. Мнозина загиват във Варшавското въстание през 1944 г.

Леслав Бартелски следва право, сътрудничи на списание „Щука и народ“ („Sztuka i Naród“, 1942–1944, бълг. „Изкуство и народ“), встъпва в отрядите на „Армия Крайова“. След войната работи в редакциите на културни и литературни списания.

Бартелски е автор на повече от петдесет книги. Беше председател на Варшавското отделение на Съюза на полските писатели (1972–1978). Главна тема на творчеството му е съпротивата срещу злото, съдбата на младите поети и въобще на хората на изкуството по време на Втората световна война: *Генеалогия на оцелелите* (*Genealogia ocalonych*, 1963), *Варшавското въстание* (*Powstanie Warszawskie*, 1965), *Диалог със сянката* (*Dialog z cieniem*, 1968), *Кървави крила* (*Krwawe skrzydła*, 1975) и др.

Той направи ценен справочник с кратки биографии на полските писатели след 1944 г. А своя интерес към България изрази с очерци за нашата история – *Конникът от Мадара* (*Jeździec z Madary*, 1963).

Творчеството на Леслав Бартелски е стойностно като свидетелство на очевидец и участник в борбите на полските патриоти по време на войната.

БАЧИНСКИ КШИЩОФ (BACZYŃSKI KRZYSZTOF)

Роден на 22 януари 1921 г. във Варшава. Загинал на 4 август 1944.

Най-яркият поет от поколението, наречено от критиката „Колумбовци“. Те всички са родени през 1920 или 1921 година и са взели участие в борбата срещу хитлеристките окупатори. Варшавското въстание е било върховното изпитание в живота им. Мнозина от тях са загинали. Други до края на своя живот са носили под клепачите си образа на героичното, но и жестоко време.

Произхожда от интелигентско семейство – баща му, Станислав Бачински, е известен критик, а майка му, Стефания Бачинска, е авторка на произведения за деца. Животът му е толкова кратък, че може да се разкаже с няколко изречения. Учи във варшавска гимназия, тогава започва да пише стихове. Веднага след като завършва последния клас, избухва войната и той се записва в тайния университет, специалност полска филология. Сътрудничи на леви социалистически списания. През 1942 година се жени за колежката си Барбара. Въпреки крехкото си здраве Кшищоф се включва в младежките бойни групи, минава през военна подготовка и получава званието подофицер. Загиба на Театралния площад, улучен от снайперист (недалеч от мястото, където сега се издига паметникът на победата Нике), още на четвъртия ден от въстанието. Това са фактите. Останалото е в неговите стихове.

По време на окупацията публикува две книги: *Избрани стихове* (*Wiersze wybrane*, 1942) и *Поетически свитък* (*Arkusz poetycki*, 1944). Моята среща с поезията на Бачински стана късно, през 1976 г., когато бяха издадени неговите *Избрани творби* (*Utwory wybrane*). Основната тема е войната. Не само тази, конкретната, а изобщо войната в историята. С нея се свързват и темите за саможертвата, патриотизма, смъртта. Тонът на тази поезия е мрачен, изпълнен с предчувствие за ранна смърт. Очевидна е връзката между нея и полската романтична традиция най-вече по линията Словацки – Норвид. Но се чувства влиянието и на поетите от групата „Скамандер“; тя е носител на екзистенциалните тревоги на по-предното поколение (Ивашкевич, Слонимски, Вежински и др.). Благодарение на добрата си обща и литературна култура Бачински надхвърля конкретното, злободневното и се домогва до по-дълбоки интелектуални и морално-етични проникновения.

Поезията му е толкова напрегната, сгъстена, метафорична, че трудно се поддава на превод. Всяка дума в нея има важно значение и не може да бъде пропусната. Ритъмът е барабанен, ударен, а римите са оригинални, звучни.

Niebo złote ci otworzę,
w którym ciszy biała nić
jak ogromny dźwięków orzech,
który pęknie, aby żyć
zielonymi listeczkami,
śpiewem jezior, zmierzchu graniem,
aż ukaże jądro mleczne
ptasi świt.

Ще го предам в точен превод, без да спазя – за съжаление – елементите на класическата стихотворна форма, понеже това изисква голямо преводаческо майсторство, каквото не притежавам. Освен това бих искал да се види поетическият стил, без да е ограничен от строгите рамки на строфата:

Златното небе ще ти отворя,
където е бялата нишка на тишината
като огромен орех от звуци,
който ще се пръсне, за да живее
чрез зелените листенца,
песента на езерата, музиката на здрача,
докато покаже млечната си ядка
птичата зора.

Това е началото на стихотворението, което продължава с възхита от виталността на природата, с копнеж за хармония и естествен живот. И завършва така:

Jeno wymij mi z tych oczu
szkło bolesne – obraz dni,
które czaszki białe toczy
przez płonące łąki krwi.
Jeno odmień czas kaleki,
zakryj groby płaszczem rzeki,
zetrzyj z włosów pył bitewny,
tych lat gniewnych
czarny pył.

Само извади ми от очите
туй болезнено стъкло – картината на дните,
дето бели черепи търкаля
през пламтящите поляни кръв.
Само промени това осакатено време,
покрий гробовете с пелерината на реката,
изтрий от косите праха на битките,
на гневните години
този черен прах.

Трагизмът на борбата, в която историята хвърля неукрепнали юноши, е представен с неподражаемо художествено майсторство в стихотворението *Елегия за полското момче (Elegia o polskim chłopcu)*. Да го прочетем в сполучливия превод на Първан Стефанов:

Грабнаха те от съня ти – пърхаш като пеперуда,
с кръв ти везаха очите, занемели от почуда,
боядисаха пейзажа в жълтнат от пожари сняг
и с обесени бродираха морето от клонак.

Своята родина, синко, ти закъта в паметта си,
догде нейните пътеки късаше с железни сълзи.
Гледаха те все на тъмно, хранеха те с мъчен хляб
и по най-нелюдски друми се заскита като сляп.

И прекрачи, синко светъл, с черна пушка бащин праг,
и почувства как настръхва злото в звънналия мрак.
Падайки, протегна длан за сбогом с птици и треви.
Синко, туй куршум ли бе, или сърцето се взриви?

Поезията на Бачински стана особено популярна, след като някои от неговите стихове бяха превърнати от композитора Зигмунт Конечни в песни, изпълнявани от известната полска певица Ева Демарчик.

Когато препрочитам стиховете на този поет, все си мисля, че талантът няма възраст. Бачински е само на 23 години, когато секва неговият млад живот. Но творческото му дело има напълно завършен вид. За него не подхожда снизходителното определение „млад поет“. Той е най-добрият поет на полската съпротива по време на Втората световна война.

БОРОВСКИ ТАДЕУШ (BOROWSKI TADEUSZ)

Роден на 12 ноември 1922 г. в Житомир (Украйна). Самоубил се на 3 юли 1951 г. във Варшава.

Тадеуш Боровски прекарва детството си в Украйна и идва в Полша заедно с родителите си през 1932 година. След като завършва средното си образование във Варшава, постъпва в тайния Варшавски университет. Вече е започнала войната. Занимава се с конспиративна дейност, през февруари 1943 г. е арестуван и откаран в концлагера в Аушвиц (Освиенцим), а по-късно е преместен в Нацвайлер-Даутмерген и Дахау. Освободен от американците, прекарва известно време в Мюнхен. Връща се в Полша през 1946 г. Продължава следването си и сътрудничи на изданията „Свят Млодих“, „Нурт“, „Нова Култура“ и др. През 1950 година получава държавна награда за творчеството си.

Отначало Боровски се изявява като поет – от 1942 до 1945 година издава четири стихосбирки. Поезията му е израз на конфронтацията между вътрешния свят на лирическия герой и обективната действителност. Външният свят е заплаха за чистите помисли и идеали на младия

човек. Без да се отказва от борбата, героят стига до катастрофически видения:

След нас ще останат само старо желязо
и глухият подигравателен смях на поколенията.

Истинският успех идва, когато излизат неговите сборници с разкази – най-вече *Сбогуване с Мария* (*Pożegnanie z Marią*, 1948) и *Каменният свят* (*Kamienny świat*, 1949).

За мене това бяха първите полски книги, от които научих за деморализацията по време на войната, за ужасите, за унижаването на човека в концлагерите. Бях потресен от заглавието *Заповядайте, господа, в газовата камера...* (*Proszę państwa do gazu...*). Дотогава само бях чувал за тези неща, но такива книги не бях чел и не можех да допусна, че всичко това е възможно. Видях катастрофата на хуманизма, кризата на човечността.

В разказа *Сбогуване с Мария* Тадеуш Боровски представя образа на окупираната Варшава. Героят работи в строителна фирма и се сблъсква със „сивата икономика“ – корупция, измами, екзекуции, пианство... Той пише стихове, а в същото време е принуден да се занимава с нелегална търговия с цимент и водка, сключва разни сделки с преследвани евреи. Създава в съзнанието си убежище, една друга действителност, в която печата стиховете си на циклостил, подготвя поетическия си дебют и се чувства човек на изкуството. Разминаване между личния избор и външната принуда, наложена от историята. А това е трагично.

Каменният свят е потресаващо свидетелство за изчезването на границата между добро и зло. Това е бездушен свят, в който културните маски са свалени и човекът се превръща в биологично същество. Хората се разделят на палачи и жертви. Животът в концлагера няма морални критерии. Човешката личност няма никаква стойност. Всичко това е внушено от автора чрез автентично, уж спокойно описание на лагерното ежедневие. Липсват психологически анализи и характеристики – всичко е като черно-бяла фотография. Авторът е и главен герой, той участва, той като че ли не може да погледне отстрани, предпочита да не дава оценки. Защото тази каменна действителност не може да се оценява с моралните критерии на другия, нормалния живот.

Боровски е човек, който остро се нуждае от философска и политическа идея. След войната, оцелял в лагерите на смъртта, той се завръща в Полша и приема марксизма и социалистическия реализъм. Около 1948 г. става пламенен комунист, борбен пропагандатор, публицист. Трябва да си припомним, че това е времето на догматизма и култа към личността на Сталин. В тази атмосфера темпераментният писател, нетърпелив да види действителността променена, убеден в правотата на новите идеи, громи с остро перо „враговете“ на социализма. Но колкото по-голям е ентузиазмът, толкова по-силно е разочарованието. Не са ми известни драматичните житейски перипетии, но ми се струва, че именно разочарованието, разминаването между думите и делата, между мечтата и реалността са причина за трагичния край на този талантлив писател. Нима не знаем подобни примери от съветската и от българската литература?

Независимо от това Тадеуш Боровски е оценен справедливо от полската критика, която и днес го признава за един от големите писатели, отразили „времената на презрението“.